

miközben az olvasóban azt az érzést kelti, hogy a szereplők beteges mániában szenvednek, végül mégis az ő jogos paranoiájuk igazolódik.

A kötet utolsó darabja a *Gyökér és vadvirág* címet viselő filmforgatókönyv, melyet az író tévé-balladaként határozott meg, és amelyet Tamási Áron azonos című novellája alapján készített. A forgatókönyv színhelye Timótheus tanyája, aki unokájával, Tézivel éli öregsége napjait. A múltat Tézi képzelődéseinek keresztül ismerjük meg; így derül ki az is, hogy Kolokán Feri házassági

ajánlatát dacból és büszkeségből visszautasította. A fiatalok közös boldogságának azonban nagy az ára, nagypó tragikus halála: gyökérből készült botja eltörik, s így farkasok áldozatává válik.

A kötet olvasása során mindenki legyen résen, hiszen nyelvezete zseniálisan szűkszavú, mégis csodálatosan feltárja a művek világát és a szereplők jellemeit.

FAZEKAS IBOLYA

(*Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2004,*
248 oldal, 1480 Ft)

Kultúra

LENGYEL ANDRÁS:

A „másik” Móra

Érdekes jelenség, hogy míg évente több, néha a fél tucatot is elérő vagy még annál is nagyobb számú Móra Ferenc-mű jelenik meg különböző kiadóknál, addig az alkotásaival foglalkozó munkák már hosszú idő óta igen csekély számúak. Úgy tűnik, Móra lassan és végérvényesen mindenki számára kizárólag gyermekíróvá lesz, ami feloldást váró paradoxon, tekintve műveinek számtalan, nyelvi vagy tárgyi magyarázatot igénylő passzusát. Nem beszélve arról, hogy e minősítéssel eltűnnek a

nagyközönség elől írói ambícióval írt, *delfinizált* kiadásokban közre nem bocsátható prózai munkái, elsősorban regényei. Lengyel András – aki két évvel ezelőtt az *In memoriam* című sorozat számára már készített egy válogatást a Mórával kapcsolatos szakirodalomból és emlékezésekből, s ezúttal a saját maga által írt tanulmányokat gyűjtötte össze – olvasóként és irodalomtörténészként is tisztában van e ténnyel; vizsgálódásai középpontjába ezért a személyiség- és eszmetörténeti problémákat helyezi, s inkább szociológiai, mint esztétikai módszerek alkalmazásával keres magyarázatot az elmentmondásra.

A sajátos Móra-monográfiává összeálló gyűjtemény gerincét azok az írások alkotják, melyek a szabadkőműves író, az 1918–19-es időszakban Zadrevecz Istvánnal kialakított kapcsolatát, illetve a kései Kalmár Ilona-szerelmet mutatják be. A szerző tárgyalásmódja szintetizáló: összefoglalja és kiindulási pontnak tekinti a korábbi ismereteket, ezeket egészíti ki új szempontú és kérdésfeltevésű kutatásaival, hogy befejezésül az előzőeknél bővebb anyagismeretű, tágabb koncepciót megvalósító, a tudományos értekezés és az esszé határán álló, mindkettő erejével rendelkező tanulmányokban tegye közzé eredményeit.

E módszernek köszönhetően az olvasó megismerkedhet az 1900-as évek hazai szabadkőműves mozgalmának legfőbb sajátosságaival, valamint a kapcsolatfelvétellel ösztönöző okokkal. Részletesen dokumentáltak a felvétel eseményei, s azok a körülmények, amelyek következtében Móra ezután a Szeged páholyon belül fokozatosan jelentős személyiséggé vált. A világháború kitörése után működésében passzív, tevékenység nélküli szakasz következett, amit 1917 végétől politikai aktivitása lezárultáig, 1919 májusának elejéig újabb tevékeny másfél év váltott fel. Igen érdekes az a sokszempontú elemzés, amely az életrajzi körülmények ismertetése után a kimondottan szabadkőmű-

ves műveket (három vers és néhány beszéd) értelmezi, bemutatva, hogy az író a hagyományos tradíció- és szimbólumrendszerből mit érzett aktuálisnak és a magáénak. A részletes feltárás nem titkolja a még homályban lévő foltokat sem, s az is világossá válik, hogy a szabadkőműves eszmék miként segítettek/befolyásolták a belépéskor magát öntudatlan liberalizmusúnak valló író társadalmi felismeréseit, politikai irányultságát, ez pedig hogyan hatott vissza azokra a szabadkőműves eszmékre, amelyeknek 1917 után a páholyon belül ő maga is alakítója lett.

Hasonló érzékenységgű a Móra Ferenc és Zadrevecz István 1918–19-es kapcsolatát elemző tanulmány is. Az itt olvashatók nívumot jelenthetnek még a Móra életét és munkásságát jól ismerők körében is. Bevezetése érdekfeszítő leírását adja a politikai változás iránti akarat vidéki megnyilvánulásának, ráadásul egy sajátos helyzetű, a nemzetiségi frontvonal közelében lévő nagyvárosban. Lengyel András a mások által már megválaszolt kérdéseket ismét exponálja, s Mórának a Szegedi Naplóban megjelent, később többféleképpen inkriminált cikkeit elemezve elődeinél árnyaltabb megállapításokra jut. A tanulmány bővelkedik meglepetésekben és csattanója is van, szemlélete pedig a történelem sémáktól mentes, mérlegelő vizsgálatának követésére ösztönöz.

Az aktualitás persze nagy úr, s Móra Ferenc napjainkban bizony nem aktuális. De vannak értékei, és ezekről kár lenne lemondani. Egy hivatásos értelmezői elől már ködbe tűnt író is elindíthat vagy megerősíthet később hasznossá váló életet, s egyébként is: „Különös / gubók szülhetnek pillét”.

BUDA ATTILA

(*Bába Kiadó, Szeged, 2005,*
153 oldal, ármejjelölés nélkül)

TROGMAYER OTTÓ:

Múltbalátó *Régészetünk nagy pillanatai*

Ugyan hányan vannak, akik tudják, hogy a kipszak török nyelvet az 1770-ben elhalt Varró István karcagi férfiú – állítólag – beszélt, így – talán – ő volt az utolsó, aki tudott kunul. És hányan, akik fejből sorolják IV. – Kun – László királyunk szeretőinek nevét (Édua, Mandola, Kupcsek). S ki tudós őrzi még agya titkos rekeszében, hogy Szent Lászlónak az 1092. május 20-án tartott szabolcsi zsinaton ismertett I. törvénykönyvében nemcsak a papi nótlenségről, a templomok karbantartásáról, a mintegy negyven

ünnep illő megtartásáról, az egyházi tizedről rendelkeztek a királlyal az élen a kor előljárói, de foglalkoztak a latinok (olaszok, franciák, vallonok) s a zsidók dolgain túl a böszörmények, izmaeliták és kálizok, azaz a mifelénk élő mohamedánokéval is. Trogmayer Ottó mindezt tudja, s adatolásban gazdag visszaemlékezéseit – egyéb értékein túl – ezért is érdemes olvasni.

A szegedi múzeum nyugalmazott igazgatója, Trogmayer professzor beszélyeit tartalmazza a Helikon Kiadó kiadványa. S a szerző neve elég ahhoz, hogy az olvasó tudja, a könyv a hazai régészet nagy eseményeit, eredményeit tartalmazza – vélhetően anekdotikus formában. A neves, langaléta régész valójában nem tesz mást, mint hogy a kultúrtörténeti dolgok tárházában föl-alá járkal hosszú lépteivel, s hűségese követőinek – társainak, tanítványainak, hallgatóinak – el-elpletykál dolgokat. Trogmayer Ottó a Szegeden időnként újraszülető fáma újabb inkarnációja, akit korábban tán Móra Ferencnek neveztek.

A 23 történet bizonyosan kikerekíthető 1001-re. Mindegyik a múlttól s az ahhoz kapcsolódó jelenről szól. Az élményszerűség a legnagyobb erénye valamennyi kacskaringósan ösvényező beszédnek, s nyilván az a hatalmas –

